
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ І КООПЕРАЦІЯ

АРТЕМЕНКО Ірина Анатоліївна, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Полтавського університету споживчої кооперації України

Головний зміст соціального розвитку країн-членів Європейського Союзу (ЄС) переважно визначається відносинами, що є наслідком володіння, використання та розпорядження приватною власністю. Проте її реалізація на основі лібералізму, що проголошує принципи політичного невтручання в економічні та соціальні відносини, сьогодні є далекою історією як в окремих із цих країн, так і на рівні ЄС. Крім того, ці відносини з часу укладення Римського договору (1957 р.) поступово перетворилися в одне з найважливіших питань діяльності політичних органів європейської спільноти – Ради Європи (РЄ), Європейського парламенту (ЄП) і спеціальних комісій, що створені ними для розвитку соціального партнерства працівників і роботодавців. Найважливішим свідченням цього є ухвалення РЄ Європейської соціальної хартії (ЄСХ), яка визначає нормативні стандарти захисту соціальних і економічних прав людини і була підписана державами-членами РЄ 18 жовтня 1961 р. та набула чинності 26 лютого 1965 р. після її ратифікації у країнах-членах.

Нормативно-правова база ЄС із соціальних питань постійно доповнюється та вдосконалюється. 5 травня 1988 р. дев'ять держав підписали Додатковий протокол до ЄСХ, за допомогою якого були заповнені деякі прогалини в системі захисту соціально-економічних прав людини, серед них і право на соціальний захист осіб похилого віку. 21 жовтня 1991 р. був прийнятий Протокол про поправки (так званий Туринський протокол), який спрямований на реформування процедур контролю за здійсненням прав, передбачених Хартією. Офіційно він повинен був вступити в дію після ратифікації його всіма Сторонами Хартії. За рішенням Комітету Міністрів ЄС він набрав чинності у грудні 1991 р. [1]. У травні 1992 р. було створено спеціальний комітет РЄ з підготовки нового проекту Хартії — комітет «Charte-Rel», який підготував документ, що отримав назву "Європейська соціальна хартія (переглянута)" (European Social Charter (revised)), яка була схвалена РЄ і відкрита для підписання у травні 1996 р. [2]. 9 листопада 1995 р. був відкритий для підписання ще один Додатковий протокол до Європейської соціальної хартії, який встановлював процедуру колективних скарг. Цей Протокол набрав чинності 1 червня 1998 р. Європейська соціальна хартія (переглянута) – це міжнародна угода, яка поєднала всі права, закріплені в Хартії 1961 р., Додаткових протоколах 1988 та 1995 рр., а також поправки, які стосуються цих прав, та нові права. Всього Переглянута європейська соціальна хартія містить гарантії захисту тридцяти одного права людини [3].

Розвиток соціального партнерства у країнах ЄС можливо аналізувати у двох площинах: на національно-державному та союзному рівнях. На союзному рівні він набуває все більш чіткого та всеохоплюючого правового регулювання, що є однією із передумов участі в ньому кооперативних об'єднань у масштабі всього Союзу, в тому числі в нових країнах-членах, у яких внутрішні традиції такого партнерства розвинуті недостатньо.

У розвитку соціального партнерства в країнах ЄС, що прийнято називати *соціальним діалогом*, можливо визначити ряд періодів. Зокрема С. Клаверт, який аналізує розробку в Європейському Союзі трудового законодавства [4, с. 98–116] виділяє шість таких періодів. *Перший*: 1960-ті – початок 1970-х рр., коли увага законодавчих органів у галузі соціального права була звернута на створення механізмів, у яких будуть закладені та розвинуті принципи свободи пересування найманих працівників і координації соціального забезпечення працівників-мігрантів. *Другий*: друга половина 70-х рр., коли в ЄС були прийняті перші

директиви законодавства про працю, яким встановлювалися рівні можливості для чоловіків і жінок, і норми щодо забезпечення охорони здоров'я і безпеки на робочому місці. В цих директивах також були врегульовані питання масових скорочень працівників і збереження за ними трудових прав при переведенні підприємств на нове місце. *Третій:* 1980-ті рр. Упродовж цього періоду були вдосконалені законодавчі норми щодо створення рівності в галузі праці для чоловіків і жінок і забезпечення охорони здоров'я і безпеки на робочому місці, зокрема захисту від шкідливого впливу фізичних, хімічних і біологічних реагентів. Саме в цей період **соціальний діалог** був законодавчо визнаний формою соціального партнерства з питань праці на загальноєвропейському рівні. *Четвертий:* Країнами-учасницями було підписано Хартію Європейського Союзу з основних соціальних прав працівників, що стало епохальною подією в історії соціальної політики. На основі Хартії було прийнято 15 директив ЄС з питань: охорони праці, гендерної рівності працівників, надання відпусток працівникам у зв'язку з народженням дитини; заборони звільнення жінок у період вагітності; про обов'язок роботодавців знайомити працівників з колективним договором; про організацію робочого часу; про захист прав молодих працівників; про інформування та консультації працівникам на транснаціональних підприємствах. *П'ятий:* 1994–1999 рр. Після прийняття Маастріхської угоди, складовою частиною якої був протокол із соціальних питань, соціальні партнери отримали право вносити пропозиції щодо вдосконалення соціального законодавства ЄС. Прийняті в цей час директиви Союзу (про відпустки для догляду за дитиною; про неповний робочий день; про роботу за короткотерміновими угодами) сприяли укладенню угод з цих питань між соціальними партнерами. Крім того, Маастріхський протокол забезпечує більш сприятливі політичні, інституційні та правові умови для виконання пропозицій, щодо основних соціальних прав працівників, закріплених у із Хартії ЄС. *Шостий:* з 1999 р. і донині. Для цього періоду характерним є підписання Амстердамського договору, який сприяє поширенню правових і нормативних актів в усіх країнах-членах ЄС і забороняє здійснювати соціальні ініціативи в окремих країнах, якщо вони знижують соціальні стандарти. За останні роки в ЄС значно вдосконалено правову та нормативну базу з питань: найму на роботу; боротьби з дискримінацією в трудових відносинах за етнічними та іншими ознаками; рівних можливостей для праці чоловіків і жінок; підвищення ролі соціальних партнерів [4, с. 97–98].

Перш ніж перейти до аналізу участі європейських кооперативів у соціальному діалозі, з'ясуємо його зміст, учасників (партнерів) і рівні. Соціальний діалог – унікальна, важлива і, що головне, обов'язкова складова європейської соціальної моделі. Перший етап Соціального діалогу розпочався у 1985 р., коли президент Європейської комісії у справах зайнятості та соціальних питань Жак Делор виступив з ініціативою його проведення, а після укладення Маастріхської угоди він набув юридичного статусу, оскільки цією угодою було передбачено обов'язкові консультації політичних інституцій ЄС із соціальними партнерами щодо вирішення соціальних питань [5, с. 2].

Через те, що в країнах-членах ЄС вирішення соціальних питань здійснюється у формі постійних дискусій, консультацій і страйків, в ході яких висувуються вимоги працівників до роботодавців, які потім обговорюються та відносно них приймаються узгоджені рішення, цей процес, а разом з ним і ратифікація соціальної хартії та додаткових протоколів до неї, у країнах-членах отримав назву «**Соціальний діалог**» (СД), а в масштабі ЄС – «**Європейський соціальний діалог**» (ЄСД). При цьому сторони, які беруть у ньому участь, у першому випадку визначаються терміном «**Соціальні партнери**» (СП), а на рівні ЄС – «**Європейські соціальні партнери**» (ЄСП). Як у самих країнах, так і на європейському рівні Соціальний діалог виражається у двох формах. Перша – це **Двосторонній соціальний діалог** між підприємцями та профспілками. Двосторонній діалог здійснюють самі соціальні партнери – роботодавці та профспілки, його наслідки мають важливе значення для вироблення та прийняття відповідних рішень, нормативних актів і навіть законів. Він здійснюється як у країнах-учасницях, так і на рівні ЄС відповідними структурами загальноєвропейського масштабу. Зокрема, такими партнерами виступають галузеві

організації, які представляють підприємців і працівників. До них належить близько 50 галузевих європейських організацій. Серед них – три кооперативних об'єднання: страхових, сільськогосподарських кооперативів і кооперативних банків. Друга форма – **Тристоронній соціальний діалог**, у якому беруть участь ще й громадські та політичні організації. На рівні ЄС його учасниками є: політичні інститути (Постійний комітет Ради Європи з питань зайнятості (SCE) та Комісія соціальних партнерів ЄС), представники роботодавців і працівників: «Ділова Європа» (представники власників приватних підприємств); СЕЕР (представники суспільного сектора економіки); ETUC (профспілки), а також три міжгалузеві організації, які представляють певні категорії працівників (UEAPME – об'єднання дрібних підприємств, яке є партнером «Ділової Європи»); Eurocadres і СІК, кожне з яких представляє об'єднання працівників різних категорій, які співпрацюють з ETUC. Головною формою трьохстороннього діалогу є **Тристороння Соціальна Рада** (Зустріч) [5, с. 3].

Відповідно до вимог Комісії соціальних партнерів, для того щоб брати участь у соціальному діалозі на європейському рівні, партнери (організації, об'єднання, союзи) повинні мати міжгалузевий характер і бути організованими на європейському рівні; включати до свого складу організації, які самі є складовою і визнаною частиною соціального партнерства в країнах-членах; мати однакові структури в країнах-членах, які забезпечують їх участь у соціальному діалозі. На сьогодні таким критеріям відповідають близько 30 європейських кооперативних організацій, тоді як визнаними учасниками соціального діалогу (Європейськими соціальними партнерами) є лише 3. Тому решта з них здійснюють цілий ряд заходів, спрямованих на їх визнання рівноправним учасником Європейського соціального діалогу на галузевому рівні.

Відомо, що у листопаді 2006 р. було утворено Європейське кооперативне об'єднання «Кооперативи Європи» (КЄ), до якого в момент проголошення ввійшли 6 кооперативних об'єднань, які до цього були організаційно інтегровані на європейському рівні. Це Єврокооператив (Eurocop) – об'єднання національних спілок (союзів) споживчих кооперативів, таких як Eroski в Іспанії, SOK у Фінляндії; Європейська асоціація кооперативних банків (ЕАСВ), яка виконує 25–30 % банківських операцій в країнах ЄС і є соціальним партнером європейського галузевого діалогу; Європейський кооператив – об'єднання національних кооперативів, що діють у сфері житлового будівництва, оренди житла, отримання доступного житла через кооперативи; Європейська конфедерація виробничих і соціальних кооперативів (СЕСОР), яка об'єднує кооперативи, що діють у промисловості, будівництві та сфері обслуговування. Їх специфічною рисою є те, що до їх складу входять підприємства, що належать працівникам; Європейський союз соціальних аптек (UEPS) – об'єднання кооперативів, які надають фармацевтичні послуги та вкладають кошти в бюджети служб охорони здоров'я; Європейська асоціація страхових кооперативів, яка заявила про наміри вступу до об'єднання КЄ після завершення організаційного злиття у 2008 р. двох об'єднань: Асоціації страхових кооперативів і Асоціації взаємного страхування. До цих 6 європейських кооперативних організацій входять 107 національних кооперативних союзів і спілок у двадцяти семи європейських країнах. 7-ме міжнаціональне кооперативне об'єднання – Європейська сільськогосподарська організація (Cogesa), яка визнана галузевим партнером європейського соціального діалогу, заявила про приєднання до КЄ у червні 2007 р. До об'єднання КЄ на правах прямих членів увійшли також 63 галузеві національні кооперативні організації, яких у кожній європейській країні налічується 2–3. 30 з них входять на правах індивідуальних членів до вищеперелічених європейських кооперативних об'єднань, а 33 – винятково до ЄКО. Загальна кількість кооперативних об'єднань із 27 країн Європи, представлених у об'єднанні КЄ – 140. Багато з цих індивідуальних членів є галузевими кооперативними організаціями, а з 13 країн-членів ЄС у об'єднанні КЄ представлені національними міжгалузевими кооперативними союзами [5, с. 10–15]. Названі європейські та національні кооперативні об'єднання із 27 європейських країн діють у багатьох секторах економіки особливо, у сільському господарстві, банківській справі, соціально-житловому секторі, торгівлі, промисловості, послугах, охороні здоров'я. Їх

членами в країнах Європи є 163 млн. пайовиків (з них 120 млн. в країнах-членах ЄС). У європейських країнах діє 267 000 кооперативних підприємств (231 000 в країнах ЄС) і працює 5,4 млн. найманих працівників, із яких 4,6 – у країнах-членах ЄС [5, с. 1].

Відразу після утворення об'єднання КЄ постало питання про його визнання Європейським соціальним партнером і учасником Тристороннього соціального діалогу. Об'єктивною підставою для цього є те, що КЄ відповідає всім вимогам названої Комісії ЄС до Європейських соціальних партнерів. Об'єднання КЄ є міжгалузевим і має загальноєвропейську структуру, куди входять організації, які самі є складовою і визнаною частиною структур соціального партнерства в країнах-членах, мають типові структури в країнах-членах, які забезпечують їх участь у соціальному діалозі. Вирішення цього питання набуло стратегічного характеру відразу ж після утворення КЄ, про що було заявлено у стратегічному плані на 2007–2010 рр. [6] та на Празькій конференції європейських кооперативів у червні 2007 р. [5].

Сприятливою обставиною для постановки питання про визнання об'єднання КЄ Європейським соціальним партнером було те, що воно отримало фінансову підтримку від Європейської комісії у справах зайнятості та соціальних питань для проведення аналізу та вироблення пропозицій щодо проблеми «Відносини між підприємцями і працівниками та соціальний діалог». Це свідчить про те, що кооперативний рух у європейських країнах розглядається на загальноєвропейському політичному рівні як соціально зорієнтована господарська система. Так, у 2004 р. Європейська комісія у справах зайнятості та соціальних питань у постанові «Про заохочення спільних кооперативних товариств у Європі» відзначила всезростаючий позитивний вплив кооперативів у справі реалізації багатьох завдань ЄС у галузі соціальної та економічної політики, зокрема зайнятості населення; соціальної інтеграції; регіонального та сільського розвитку; сільського господарства; споживання. А тому, відзначено в цьому документі, що тенденцію необхідно підтримувати і присутність кооперативів у програмах ЄС потрібно ефективно використовувати. Адже кооперативи мають значні переваги в європейській економіці, що робить їх невід'ємною частиною в досягненні цілей Лісабонської угоди ЄС. Фактично кооперативи – найкращий приклад компанії, яка поєднує господарські та соціальні цілі шляхом взаємного збагачення. І в доповнення до політики підприємництва, кооперативи виконують важливу роль для розвитку регіонів, де є економічні труднощі, вони мають ідеальну організаційну структуру для збільшення зайнятості та зміцнення соціальної єдності. Динамічне поширення кооперації є досить важливим не тільки для досягнення господарських цілей, а й тому, що, виконуючи значну роль у вирішенні економічних і соціальних проблем регіонів і галузей з економічними труднощами, особливо в тих, де приватновласницька ініціатива недостатня або ж відсутня, кооперативи можуть створити робочі місця і стимулювати розвиток економіки. Тому місцева влада часто ідентифікує кооперативну форму господарювання як ефективний засіб досягнення збалансованого розвитку на основі солідарності. Саме через це Європейська комісія в справах зайнятості і соціальних питань визнала, що існує нагальна потреба в докладенні зусиль на рівні ЄС до посилення ролі кооперативів у розробці соціальної політики на рівні Союзу [5, с. 3].

З огляду на визнання політичними структурами ЄС принципових відмінностей кооперативних відносин, на Празькій конференції КЄ було заявлено, що навіть за умови, що кооперативні підприємства будуть мати однакові проблеми з підприємствами приватного сектора економіки, вони, з огляду на ці відмінності, не можуть представлятися в Європейському соціальному діалозі «Діловою Європою», або СЕЕР (об'єднання підприємств громадського сектора). Також на цій конференції було заявлено, що Європейський соціальний діалог від участі в ньому представників кооперативного руху набув нової якості за рахунок використання в ньому кооперативних принципів і цінностей [5, с. 4].

У програмі роботи Європейських соціальних партнерів («Ділова Європа», ETUC і СЕЕР) на 2006–2008 рр. було висунуто завдання досягти найбільш конкурентоздатної економіки, заснованої на знаннях, життєздатності економічного зростання, високого рівня

зайнятості та зростаючої соціальної єдності. Таке ж завдання ставлять перед собою три кооперативних об'єднання, які визнані Європейськими соціальними партнерами на галузевому рівні, але не отримали визнання як партнери Тристороннього діалогу на міжгалузевому загальноєвропейському рівні. Тому визнання об'єднання КЄ Європейським соціальним партнером і учасником Тристороннього соціального діалогу є досить актуальним як з погляду інтересів учасників європейського кооперативного руху, так і решти громадян цих країн.

Проте для досягнення такого визнання потрібні не лише об'єктивні передумови, а й проходження процедурних вимог і надання Комісії соціальних партнерів ЄС формальних доказів і обґрунтування того, що об'єднання КЄ, не тільки претендує на таке визнання, а й відповідає вищеназваним установленим вимогам до Європейського соціального партнера.

Як уже відзначалося, галузеві та національні кооперативні спілки, які входять до організаційної структури об'єднання КЄ протягом тривалого часу, беруть участь у обговоренні та практичному вирішенні багатьох соціальних питань: зайнятості на місцевому рівні, особливо у районах, які мають економічні труднощі; створення соціальних кооперативів; включення в економічні відносини непрацевдатних громадян; вирішення спірних питань між працівниками та підприємцями тощо. При цьому також слід мати на увазі, що кооперативи є першими підприємницькими організаціями, які розпочали соціальний діалог у нових країнах-членах ЄС. По суті, визнання об'єднання КЄ Європейським соціальним партнером має стати закономірним узагальнюючим підсумком і визнання на загальноєвропейському рівні трьох кооперативних об'єднань соціальними партнерами галузевого діалогу. Важливим аргументом на користь визнання об'єднання КЄ партнером Європейського соціального діалогу також є те, що воно представляє майже весь сектор європейської соціальної економіки (кооперативи, товариства із взаємною відповідальністю, економічні некомерційні асоціації), який є важливою складовою економічного розвитку та соціальних відносин.

Для досягнення визнання КЄ Європейським соціальним партнером ним розроблено програму «**Європейський проект: Кооперативи Європи – Соціальна програма партнера (SPP)**», у якій відзначається, що КЄ підтримують політику ЄС з питань зайнятості та вважають Європейський соціальний діалог важливим засобом вирішення соціальних проблем. Названа програма визначає механізми та засоби досягнення визнання КЄ Європейським соціальним партнером, серед яких чільне місце відводиться науковим дослідженням, проведенню семінарів і конференцій, фінансування яких було отримано від ЄС у 2006 р. Для того щоб об'єднання КЄ стало виразником усіх кооперативних структур країн ЄС у європейському соціальному діалозі, перед ним, записано в названій програмі, постало досить важливе завдання – вивчити зміст власного представництва, тобто, які кооперативні структури та організації це об'єднання буде представляти як Європейський соціальний партнер. Виконання цієї програми здійснюється об'єднанням КЄ спільно з дванадцятьма національними кооперативними союзами та трьома, вище названими кооперативними об'єднаннями, які вже є визнаними європейськими соціальними партнерами на галузевому рівні. Його також підтримують Міжнародна організація наукових досліджень (CIRIEC), ETUC та деякі інші кооперативні та підприємницькі організації.

З метою визначення представництва об'єднання КЄ у міжгалузевому європейському соціальному діалозі CIRIEC і КЄ було розроблено анкети на трьох мовах (англійській, німецькій і французькій) та проведено анкетне опитування у кооперативах 25 країн-членах ЄС. Спочатку це опитування було проведено у двох країнах (Швейцарія і Чеська республіка) та споживчих і роздрібних кооперативах 25 країн. Його результати разом з анкетами були поширені в усі 25 країн, у яких у квітні – травні 2007 р. було проведено саме анкетування. Опитування поширювалося на всі національні кооперативи і 6 європейських галузевих кооперативів [5, с. 3–6].

Слід відзначити, що Європейський соціальний діалог включає в себе різні види переговорів, консультації або просто обмін інформацією між профспілками та

роботодавцями з проблем економічної і соціальної політики. Його складовою також є участь у ньому держави та державних органів на місцях і органів громадського самоуправління. Враховуючи це, на Празькій конференції КЄ (18–19.07.2007 р.) Програма «Європейський проект: Кооперативи Європи – Соціальна програма партнера (SPP)» обговорювалася за участю не тільки представників від кооперативних спілок і об'єднань, а й профспілок (СЄЕР), наукових центрів, зокрема CIRIEC, та зацікавлених комісій РЄ. Іншим прикладом цього стало проведення в листопаді 2007 р. спільного семінару об'єднання КЄ, ETUC, СЄЕР, CIRIEC і Комісії соціальних партнерів, на якому обговорені перспективи визнання КЄ Європейським соціальним партнером.

У ході опитування, про яке говорилося вище, було отримано анкети від респондентів із 25 країн (з 11 країн було отримано повні відповіді, з 5 – майже повні) та від Eurocor. Зокрема, були отримані анкети-відповіді від кооперативів із Австрії, Кіпру, Чеської Республіки, Естонії, Франції, Фінляндії, Греції, Угорщини, Ірландії Італії, Латвії, Литви, Люксембургу, Мальти, Польщі, Словацької республіки, Словенії та Швеції. Хоча не всі анкети були отримані та були повними, їх аналіз дозволяє з'ясувати багато сторін розвитку кооперативного руху у європейських країнах і країнах-членах ЄС. Оскільки діяльність кооперативів досить важко простежити у національних статистичних збірниках і статистичних публікаціях ЄС (Eurostat), то ці дані представляють чималий інтерес як для діяльності об'єднання КЄ, так і дослідників кооперації. Зокрема, вивчалися дані про кількість кооперативів, чисельність в них членів і працівників, товарообіг та питому вагу кооперативів на національних і загальноєвропейському ринках. Аналіз анкет дозволив встановити, що:

- міжгалузеві кооперативні спілки (союзи, об'єднання, асоціації) створені у тринадцяти європейських країнах;
- в двадцяти семи європейських країнах діє 231 000 кооперативів, які налічують 120 млн. членів і 4,6 млн. робочих місць;
- до ЄКО входять національні та європейські кооперативні організації, які представляють 99 із 134 діючих кооперативних об'єднань;
- у 19 європейських країнах, з яких отримані анкети-відповіді, налічується 3 476 582 працівники, тоді як в кооперативах, що входять до ЄКО – 3 079 993, або 88,5 %.

Вивчаючи питання, чи мають кооперативи однакове правове положення порівняно з акціонерними товариствами та приватним бізнесом, отримано відповіді, що в 17 з 19 країн (89 %) кооперативна діяльність регулюється законами про кооперацію, в 7 країнах кооперативам надаються пільги з оподаткування. Проте в цілому було заявлено на Чеській конференції, крім юридичного визнання і законів про кооперацію, у європейських країнах кооперативи не мають спеціальної державної підтримки.

Аналіз анкет дозволяє виявити тенденції та параметри участі кооперативів у соціальному діалозі. Так, у 15 з 20 країн, з яких отримані анкети, щонайменше одна галузева, або національна кооперативна спілка бере участь у соціальному діалозі, у тому числі в національному міжгалузевому діалозі – 10; на національному галузевому рівні – 14.

Значно вищі показники участі у соціальному діалозі галузевих і національних кооперативних об'єднань, що входять до КЄ. Із 56 цих об'єднань 82 % беруть участь у соціальному діалозі на міжгалузевому національному рівні, 34 % – на міжгалузевому і галузевому, а 17 % – тільки на місцевому рівні. При цьому їх участь у соціальному діалозі у 13 країнах є постійною або регулярною.

В 11 із 16 країн-членів ЄС кооперативні об'єднання мають мандати для участі у галузевому соціальному діалозі. Такі ж мандати мають 22 кооперативні об'єднання, що входять до КЄ, а 7 з них - мандати як для участі в галузевому, так і міжгалузевому діалозі.

У багатьох європейських країнах (за даними анкетування в 11) кооперативні об'єднання є стороною тристороннього соціального діалогу, тобто вирішують соціальні питання у партнерстві з профспілками і державними органами. Наприклад, кооперативи Кіпру співпрацюють із профспілками та державою – комітетом з нагляду за розвитком

кооперативних товариств; в Данії створені тристоронні комітети, в яких кооперативна спілка SALA бере участь як соціальний партнер міжгалузевого соціального діалогу; в Греції трьохсторонній діалог здійснюється з питань діяльності страхових і персоналу сільськогосподарських кооперативів; в Ірландії створено соціальне товариство, в якому кооперативи разом із профспілками й урядовими інституціями вирішують соціальні питання; в Італії галузеві кооперативні спілки беруть участь у роботі постійних комісій, у рамках яких здійснюється трьохсторонній соціальний діалог. Такі приклади участі кооперативів у тристоронньому соціальному діалозі характерні для значного числа європейських країн, в тому числі і для нових країн-членів як, наприклад, Польща [5, с. 16–24].

Вищевикладене веде до висновку: на національно-державному рівні у країнах-членах ЄС створені необхідні передумови для визнання об'єднання КЄ Європейським соціальним партнером і учасником Тристороннього соціального діалогу. Таке визнання, яке відбудеться найближчим часом, суттєво збагатить цей діалог і буде сприяти впровадженню соціально-економічних цінностей кооперації у суспільні відносини європейських країн, що вже відбувається у значних масштабах на підприємствах, викуплених працівниками.

Можлива постановка питання про готовність до вступу в об'єднання КЄ споживчих, сільськогосподарських і кредитних кооперативних спілок України та їх міжгалузевого об'єднання – Національного кооперативного альянсу через призму їх відповідності такому членству як учасників соціального діалогу. Очевидно, що включення української кооперації у вирішення соціальних питань можливе лише в рамках поля, кордони якого визначені державою. Долучення ж української держави до загальноєвропейського процесу соціалізації суспільних відносин, на жаль, недостатнє. Так, 7 травня 1999 р. Україна підписала Європейську соціальну хартію (переглянуту), а 14 вересня 2006 р. Верховна Рада України прийняла Закон «Про ратифікацію Європейської соціальної хартії (переглянутої)». Названим Законом надано згоду на обов'язковість для України в повному обсязі Європейської соціальної хартії (переглянутої), а Кабінету Міністрів доручалося до 1 жовтня 2006 р. подати графік уведення всіх норм Хартії. Проте Президент України вніс до нього поправки, які були прийняті Верховною Радою, що суттєво зменшують соціальні права громадян порівняно з тими, що встановлені ЄСХ. Унаслідок цього залишаються не ратифікованими соціальні норми ЄСХ, що викладені в пункті 3 статті 2 (про встановлення щорічної оплачуваної відпустки тривалістю не менше двох тижнів); пунктом 1 статті 4 (про визнання права працівників на таку винагороду, яка забезпечує їм і їхнім сім'ям достатній життєвий рівень); статтями 12 (про право громадян на соціальне забезпечення на рівні європейських країн); 13 (про право на соціальну та медичну допомогу, зокрема про безкоштовну медичну допомогу для малозабезпечених громадян, надання соціальної і медичної допомоги на рівні європейських стандартів); 19 (про рівні права трудящих-мігрантів і членів їхніх сімей на захист і допомогу) та 25 (про створення комітету експертів з виконання взятих зобов'язань) Хартії [2], які, як відзначив Президент України, не можуть бути виконані з огляду на фінансові можливості держави [7]. І хоча Уряд Ю. Тимошенко заявив про свій намір приєднатись до Європейської соціальної хартії (переглянутої), а відповідний законопроект про приєднання внесено на розгляд парламенту, яким передбачається істотне розширення соціальних і економічних прав громадян, узгодженість із сучасним досвідом застосування таких прав і з базовими нормами Міжнародної організації праці та Європейського Союзу [8], перспектива його затвердження є обмеженою реальним станом економіки та ліберальної політики політичних сил, які утримують владу.

Не сприяє вступу української споживчої кооперації в КЄ, яка поки що є найпотужнішою ланкою національного кооперативного руху, і наявність у її структурі професійної спілки з її Центральним комітетом та регіональними і місцевими відділенням. Відомо, що в кооперативних системах європейських країн профспілки відсутні, що зумовлюється демократичним характером їх організаційної структури і управління, яке здійснюється обраними членами кооперативів із їх загалу на певний строк правліннями (радами, комітетами) та є підзвітними. Професійні ж спілки в кооперативах можуть

створювати тільки наймані працівники, хоча таких фактів не спостерігається як тому, що наймані працівники в кооперативах країн ЄС становлять лише близько 3 % від членів кооперативів, так і тому, що відносини кооперативного партнерства в певній мірі поширюються і на відносини між кооперативами та найманими працівниками. Тому самі кооперативи представляють інтереси своїх членів перед політичними органами та організаціями приватного бізнесу і європейський кооператор не має ілюзій, що його інтереси в кооперативі та на суспільному рівні будуть захищати обрані ним із самого себе якісь профспілки. У кредитних кооперативних спілках, нових сільськогосподарських кооперативах України профспілки відсутні. На думку автора, існуючі у споживчій кооперації профспілки є «радянським рудиментом», який слід ліквідувати управлінським рішенням. Це зустріне спротив тільки з боку 300-400 платних активістів, які утримуються за рахунок «професійної спілки працівників споживчої кооперації України», але які впродовж усього трансформаційного періоду не виступили з жодною акцією на захист інтересів членів споживчої кооперації перед державними органами та органами місцевого самоврядування.

Такий стан із ратифікацією підписаної ЄСХ свідчить про обмеженість кола та глибини соціальних проблем, які можуть взагалі обговорюватися в Україні і, тим більше кооперативними спілками, економічні та соціальні відносини всередині яких українським політикумом вважаються їх внутрішньою справою. Цілком очевидно, що інтеграція України у Європейське Співтовариство, прямо впирається у економічні причини та відсутність політичної волі не тільки проголосити, а й створити соціальну державу. В цьому контексті кооперативні галузеві спілки можуть стати партнерами галузевого, а їх Альянс – багатогалузевого тристороннього соціального діалогу тільки в перспективі. Але той факт, що 43 із 45 європейських країн уже ратифікували Європейську соціальну хартію, а соціальний діалог став невід'ємною частиною і визнаною формою вирішення соціальних питань, у якому беруть участь кооперативні спілки та їх національні і наднаціональні об'єднання, свідчить про те, що тенденція реалізації цієї перспективи є не тільки обнадійливою, а й об'єктивною.

Література.

1. *Європейська соціальна хартія*/
http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_300
2. *European Social Charter (revised). Strasbourg, 3.V.1996*/
<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/163.htm>
3. *Європейська соціальна хартія (переглянута) і законодавство України про соціальний захист*/ <http://www.referatik.com.ua/manual/ukr/7/77/3758/>
4. Клаувэрт С. Влияние социальных партнеров Европейского Союза на разработку трудового права Европейского Союза // *Правоведение*. – 2002. – № 1 (240). – С. 98 – 116
5. *Social partner programme SPP: Intermediary Report. Praga, 18–19 June 2007*. – P. 36.
6. *Guidelines Strategy Plan 2007–2010. Regional Assembly. Manchester, 9-11/11/2006*. – *Cooperatives Europe*. – 2007. – P. 20.
7. Рада прийняла закон про ратифікацію Європейської соціальної хартії/
<http://ua.proua.com/news/2006/09/14/164428.html>
8. *Європейська соціальна хартія (переглянута): нові підходи до забезпечення соціальних прав громадян і перспективи для України*/ <http://prava.kiev.ua/nom.php>

УДК 334.5; 330.34. Надійшла до редакції 5.03.2009 р.